

Blázquez, 2001, 2 vols.; para un análisis exhaustivo de su abundantísima biblioteca, Juan Signes Codoñer, Carmen Codoñer Merino, & Arantxa Domingo Malvadi, *Biblioteca y epistolario de Hernán Núñez de Guzmán (El Pinciano). Una aproximación al humanismo español del siglo XVI*, Madrid, CSIC, 2001, para un análisis de su papel como humanista y su conocimiento y uso de la literatura clásica, J. Weiss & A. Cortijo Ocaña, *La Glosa al Laberinto de Fortuna de Hernán Núñez*, Centro de Estudios Cervantinos, en prensa.

Antonio Cortijo
University of California

TOMIC, Pere (2009) *Històries e conquestes del realme d'Aragó e principat de Catalunya*, Introducció, transcripció, notes i índexs a cura de Joan Iborra, Catarroja-Barcelona, Afers, 2009, 349 pp.

En general, els estudiosos i erudits que s'han ocupat de l'estudi bibliogràfic i crític de textos historiogràfics catalans medievals i de les seues fonts han posat èmfasi a destacar que, excepció feta de les anomenades «Quatre Grans Cròniques», sembla com si no haguessen existit moltes més obres d'aquest tipus. És per aquesta raó que la trajectòria de l'obra de Tomic —*Històries e conquestes del realme d'Aragó e principat de Catalunya*—, per ella mateixa, ja és un indicatiu evident que, més que absència d'obres historiogràfiques, hi ha hagut, en general, una desconexió d'aquesta mena d'escrits, els quals moltes vegades han estat considerats menors i han patit un oblit remarcable per part d'historiadors i filòlegs que, en cas d'acudir a ells, han hagut de recórrer a edicions antigues quasi introbables, a facsímils o a lectures de segona mà.

Sortosament, però, aquesta situació va pal·liant-se i, gràcies a edicions pulcres que van acompanyades de documentats estudis introductoris, anem coneixent cada dia més i millor uns textos que tenen la seua importància perquè, entre d'altres coses, ens aporten noves visions sobre la manera d'escriure la Història, tot enriquint el panorama de la nostra historiografia medieval, potser massa lligada al concepte d'«àulica» pel fet que els quatre grans textos dels segles XIII-XIV es trobaven claríssimament connectats a monarques concrets (Jaume I i Pere el Cerimoniós) o a la casa reial (Bernat Desclot i Ramon Muntaner). I, de fet, al segle XV, diverses causes, com: el canvi de dinastia regnant, el trasllat posterior de la cort a la ciutat de Nàpols i les noves formes d'historiar que es precognitzaven des d'Itàlia, donaren fórmules historiogràfiques noves que, segurament, no han estat enteses positivament fins ara mateix. I el cas de l'obra de Tomic, segurament, n'és un de destacat.

En essència, les cròniques anteriors giraven al voltant de la figura del monarca com a centre del poder i, en la mesura que aquella figura es va anar distanciant de la noblesa local —deixant créixer conscientment i al seu ritme una burgesia cada vegada més forta—, els historiadors de la Corona d'Aragó anaren temptant nous camins per tal de deixar constància del pas del temps i d'aquells esdeveniments

que consideraven importants, tot i que aquests, molt sovint, ja no coincidiran amb els interessos estrictes de la monarquia. Quan Tomic acabarà de redactar les seues *Històries e conquestes* (1438), la seua atenció primera continuarà focalitzada en les gestes que protagonitza la monarquia del casal d'Aragó, però, també, buscarà reclamar un nou espai per a la noblesa que participa en aquelles accions i que, sense dubte, volia i demanava un protagonisme que fins aquell mateix moment semblava reservat a les figures règies. Tomic, com molt bé s'encarrega d'assenyalar Joan Iborra en l'acurat estudi introductori que acompanya l'edició que ressenyem, és un historiador que vol donar un paper destacat a la família dels Pinós, dels quals gaudí mecenatge. En aquest sentit, convé dir que tot i que el text de Tomic segueix en bona mesura les dades que ja es troben en altres cròniques universals, l'aprofitament que fa l'autor dels episodis mítics en el naixement de Catalunya es troba clarament orientat a destacar i enaltir el paper de l'aristocràcia —on s'inclouen els integrants d'aquella noble nissaga. Per altra banda, la informació que aporta Tomic, encara que no és novedosa —prové de textos coneguts o de les mateixes cròniques dels segles XIII i XIV ja citades—, també fa servir informació documental o oral a l'hora de confegir la narració dels regnats de Martí l'Humà i els dos primers Trastàmars. Ara bé: en qualsevol cas, com indica Iborra, allò que hem de valorar en el cas de Tomic és com configura el seu relat: «bascula entre la informació acumulativa procedent d'altres cròniques i la manipulació, descarada o subtil, d'aquestes narracions, producte d'una intencionalitat política evident que el mateix autor no s'amaga de proclamar (p. 96)».

El resultat del treball de Joan Iborra sobre aquest text de Tomic és, com en altres casos, pràcticament impecable. I, encara el curador de l'edició apunta que, potser fóra més fàcil aproximar-nos a la seua obra «si entenguéssim la manca de pretensió historiogràfica de les *Històries e conquestes* i qualifiquéssim el Tomic historiador com un home de frontera en temps de transició que, sense buscar el suport en la recerca documental o arqueològica, com els seus col·legues italians, matisa a la seua manera el protagonisme absolut de la corona amb la intervenció decisiva de la noblesa en determinats episodis (14)». I amb aquest objectiu, per tal de garantir una lectura més profitosa del text, abans de l'edició del mateix, presenta un estudi introductori on n'estableix la finalitat i la funció —que ja hem comentat adés—, amb anotació ecdòtica molt necessària per capir l'*stemma codicum* que també elabora, comenta i explica l'autor (pp. 41-68). Així mateix, per tal de veure les alteracions patides pel text original en les diferents còpies manuscrites pervingudes i en l'edició de 1495, Iborra estudia la intencionalitat de l'obra i els interessos de Tomic (pp. 19-34), ens mostra la influència d'aquest text sobre la tradició historiogràfica posterior (pp. 35-40) i ens aporta les fonts detectades (pp. 69-95), a més d'oferir-nos un estudi lingüístic que pot resultar ben interessant per als filòlegs (pp. 99-138).

Com apunta Iborra, «Les *Històries e conquestes* es configuren com un dels textos historiogràfics catalans baixmedievals que més èxit i influència cronística assolí als dominis de la Corona d'Aragó els segles XV i XVI (15)». De fet, segons s'indica a la introducció, a hores d'ara es té notícia de desset manuscrits catalans, tres castellans, una traducció italiana, dos manuscrits que es coneixen únicament per referències documentals, tres edicions (1495, 1519 i 1534) i tres reimpressions (1886, 1970 i 1990), que prenen com a base l'edició del 1534. Per

aquesta raó, l'obra de Tomic, que arriba ara finalment a una edició crítica de la mà d'Iborra, era ben necessària per a historiadors i filòlegs, en tant que suposa una «síntesi original i completa de la tradició historiogràfica catalana (14)» en un període estratègicament importantíssim per a bastir i reelaborar materials sobre els orígens nacionals dels territoris que configuraven la Corona d'Aragó. Un aportació bibliogràfica valuolíssima també —com apunta també l'estudiós Albert Hauf al pròleg (9-11)— pel que té de contribució a omplir una de les moltes llacunes que encara arrossega la nostra cultura. Una qüestió que, gràcies a projectes editorials com el de l'editorial Afers cada vegada semblen menys inabastables.

J. Enric Estrela

Joaquim MARTÍ MESTRE: *Diccionari de Josep Bernat i Baldoví (1809-1864) en el seu context històric*, València, Denes editorial, 2011, 717 pp. ISBN 978-84-92768-72-1.

Gràcies a investigadors amatents de la literatura valenciana popular, com Joaquim B. Martí Mestre, professor de la Universitat de València, s'ha avançat molt els darrers anys en l'estudi de la producció literària o paraliterària d'alguns dels més famosos escriptors populars valencians dels segles XVIII i XIX. Avui, l'obra d'autors com Carles Ros, Carles Leon, Joan Baptista Escorigüela, Constantí Llombart o Josep Bernat i Baldoví comença a comptar amb estudis i edicions fetes des d'una òptica filològica i amb una solidesa de resultats ben remarcable. Entre aquests lletraferits populars ocupa un lloc preferent el suecà Josep Bernat Badoví (1809-1864), que és considerat com l'iniciador del teatre valencià contemporani i dels *llibrets de falla* i un dels principals impulsors de revistes satíriques de gran ressò popular com *La Donsaina*, *El Tabalet* i *El Sueco*.

L'obra de Bernat i Baldoví ha rebut un impuls molt important a partir de 1999, arran de la celebració en la seua població natal, Sueca, del congrés *Bernat i Baldoví i el seu temps*, per iniciativa de la corporació local i sota els auspicis de la Universitat de València i de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, les actes del qual (editades a cura de Miquel Nicolàs) van ser publicades l'any 2002 pel Servei de Publicacions de la Universitat de València. Així mateix, des de l'any 2009, amb motiu del segon centenari del naixement de Josep Bernat i Baldoví, l'Ajuntament de Sueca ha vingut organitzant diverses activitats culturals al voltant de l'escriptor, entre els quals s'encabeix el *Diccionari de Josep Bernat i Baldoví (1809-1864) en el seu context històric*, de Joaquim Martí, que aborda l'estudi de les principals aportacions de l'autor a la lexicografia valenciana.

Aquest no és, però, el primer treball de Joaquim Martí sobre Bernat i Baldoví, ni tampoc sobre el lèxic col·loquial del segle XIX, ans al contrari, podem dir que el *Diccionari de Josep Bernat i Baldoví (1809-1864) en el seu context històric*, el primer diccionari d'un autor valencià del s. XIX, ve a complementar els seus estudis anteriors sobre el mateix autor o sobre el lèxic de l'època, com són la monografia *Josep Bernat i Baldoví. La tradició popular i burlesca* (Ca-